

Strata, ktorú utrpela nielen sovietska, ale aj svetová psychológia, je nenahraditeľná. Osobnosť človeka je neopakovateľná a osobnosť Vladimíra Dmitrijeviča Nebylicyna, plná ľudského porozumenia, naozajstného komunistického presvedčenia a tvorivého zápaľu, táto osobnosť zostane navždy v našich srdciach.

Ladislav Požár

III. PSYCHOLOGICKÉ DNY V OLOMOUCI

Československá psychologická spoločnosť (česká časť) pri ČSAV spolu s katedrou psychologie filosofickej fakulty Palackého university v Olomouci usporiadala ve dnech 7. a 8. září 1972 III. psychologické dny. Tato významná událosť navazovala na červnové plenárni zasadání, ktoré zhodnotilo dosavadni činnosť Spoločnosti, schválilo program ďalší práce a zvolilo nový ústředni výbor. III. psychologické dny, konané na půdě olomoucké Palackého university byly tak prvním pracovně zaměřeným setkáním široké obce českých psychologů v podmínkách charakterizovaných novými úkoly a novým vedením Společnosti.

Úvodem jednání vystoupili oficiální řečníci se svými pozdravnými projevy: za filosofickou fakultu Palackého university v Olomouci její proděkan *doc. dr. F. Zezula, CSc.*, za katedru psychologie této fakulty její vedoucí *dr. E. Pejchovský, CSc.*, za kolegium pedagogiky a psychologie ČSAV jeho předseda *prof. dr. J. Linhart, DrC.*, člen korespondent ČSAV, za Slovenskou psychologickou spoločnosť *dr. J. Košč, CSc.* Zahajovací proslov měl proděkan Palackého university *doc. dr. E. Koukal, CSc.*

Hlavní referát na téma „Aktuální problémy české psychologie a prognóza rozvoje psychologických věd“, vypracovaný J. Linhartem a J. Čepelákem, přečetl předseda Československé psychologické společnosti (české části), *J. Čepelák*. Úvodem připomenul, že zprávu o hodnocení činnosti Společnosti¹⁾ časově omezenou jen na krizové období z let 1968–1969, nelze považovat za uzavřený dokument, ale za první etapu komplexní dialektické kritiky vývoje naší psychologie v minulých letech.

Vlastní obsah referátu byl pak zaměřen na aktuální úlohy a na prognózu rozvoje psychologických věd, vyplývající

z idejí a usnesení XIV. sjezdu KSČ a z celospolečenských úkolů v období nového nástupu k výstavbě vyspělé socialistické společnosti po dovršení konzolidace strany a státu. Usnesení a směrnice XIV. sjezdu KSČ zajišťují nebývalé možnosti rozvoje naší psychologie a plynou z nich pro psychologii závažné a náročné úkoly, jejichž splněním přispěje k dynamickému rozvoji socialistické společnosti. V tomto směru jsou pro zaměření praktické a teoretické činnosti našich psychologů východiskem dva kardinální společenské úkoly, které vystupují dnes do popředí z hlediska současné úrovně naší socialistické společnosti.

Prvním z nich je realizace přechodu od převážně extenzivního rozvoje naší ekonomiky k jejímu rozvoji intenzivnímu, těsně spjatá s nástupem vědeckotechnické revoluce a jejími důsledky v různých oblastech života společnosti. Intenzivní rozvoj socialistické ekonomiky staví před nás řadu problémů psychologické povahy. Zřetel k psychologickým faktorům může sehrát úlohu činitele dynamizujícího ekonomiku. Bylo poukázáno na to, že proces vědeckotechnické revoluce i formování psychologického jednání lidí realizujících v praxi vědeckotechnické úspěchy vyžaduje rozvoj prací v psychologii obecné, sociální i v ostatních oblastech psychologického bádání. Při řešení úkolů naší ekonomiky mají význam psychologické a sociálně-psychologické faktory zvyšování produktivity práce, psychologická analýza činností z hlediska racionalizace pracovních procesů, dále studium vlivu psychologických faktorů na rozvoj pracovní schopnosti, psychologické otázky bezpečnosti práce, pracovní motivace, profesionální orientace mládeže, profesionálního výběru, tvořivosti, vzájemných vztahů v pracovních kolektivech aj. Řadu nových problémů staví před psychologii problém automatizovaných systémů řízení apod.

Druhým kardinálním úkolem, souvisejícím s prvním, je boj o formování socialistického profilu člověka a formování socialistického životního stylu, v němž náleží psychologii bezesporu jedno z vedoucích míst. Týká se to především psy-

¹⁾ Viz výťah v Čs. psychol., 1972, s. 279–280; úplné znění v Psychológ v Čsl., 1972, 1–2, s. 4–25.

chologie pedagogické (která má závažný úkol vytvořit psychologickou teorii permanentního a cyklického vzdělávání a výchovy dětí, mládeže i dospělých, mimo jiné také v podmínkách podnikového vzdělávání pracujících), dále psychologie vývojové, klinické, forenzní, psychologie tělesné výchovy i vojenské. Řešení mnohých úkolů ideově-výchovné práce, jejímž jádrem je formování komunistického světového názoru, klade úkoly nejen na psychologii pedagogickou, ale také na psychologii sociální. Podmínkou zvýšení efektivnosti ideově-výchovné práce je studium psychologických mechanismů působení na chování a vědomí člověka, na chování pracovních kolektivů a jiných sociálních skupin. Sociálně psychologická problematika vystupuje do popředí při řešení otázek výchovy k internacionalismu, k pracovní disciplíně, právnímu vědomí, jehož zvyšování je závažnou podmínkou postupné likvidace kriminality jako jevu cizího morálně politickým principům socialistické společnosti.

Dále byla v referátu věnována pozornost rozsáhlým úkolům zdravotnické psychologie, psychologie tělesné výchovy a sportu a psychologie forenzní (soudní, kriminologické a penitenciární).

V další části referátu byla vyzdvížena nutnost kooperace psychologie s dalšími vědními obory, jak to vyžaduje řešení komplexních úkolů rozvoje společnosti a formování socialistického člověka. Jen integrace věd do celkového systému může zajistit působení vědy jako významné výrobní a společenské síly.

V referátu bylo dále stručně pojednáno o základních východiscích vědní politiky komunistické strany a o jejích požadavcích na společenskou funkci psychologie. V této souvislosti bylo mimo jiné řečeno, že jedním ze zdrojů revizionistických deformací byl egocentrický individualismus, který nadřazuje individuální potřeby nad sociální zájmovou sféru i nad objektivní zákonitosti společenského vývoje. Ideovost vědy — tedy i psychologie, která překonává tento individualistický přístup, spočívá v jasném vědomí toho, že její teoretické a praktické výsledky mají sloužit potřebám socialismu.

V poslední části pověděl referující o dosavadním stavu rozpracování prognóz psychologických věd, jak je podle pokynů příslušné komise presidia ČSAV formulovalo vědecké kolegium pedagogiky a psychologie a jím jmenovaná komise. Obecně jsou všemi kolegií vypracované náměty přiřazeny k některým

celostátních prognóz a je tak do nich promítnut proces vědeckotechnické revoluce.

Práce na prognózách nejsou ještě ukončeny. Lze očekávat, že po zhodnocení námětů soustředěných v podkladech o rozvoji vědních oborů z hlediska potřeb naší společnosti a možností mezinárodní integrace vědy, bude možno vytyčit hlavní směry dalšího postupu základního výzkumu v ČSSR. K soustředění sil na tyto hlavní směry bude pak orientována příprava příštího a dalších pětiletých plánů československého výzkumu. Náměty formulované vědeckým kolegiem pedagogiky a psychologie zapadají do šesti ze 14 celostátních průřezových a odvětvových prognóz (VI. Kybernetizace — rozvoj automatizovaných systémů, X. Zlepšení životního prostředí, XI. Zdravý vývoj populace, XII. Rozvoj výchovy, vzdělání a kvalifikace, XIII. Rozvoj kultury, XIV. Zdokonalení řízení společenského vývoje — ekonomického, sociálního a právního). Podle stanovených zásad bylo určeno, jaký význam mají náměty psychologické povahy pro uvedená průřezová témata. Náměty byly dále charakterizovány z hlediska významu jejich realizace pro rozvoj vědy, rozvoj národního hospodářství, způsob života a utváření životního prostředí.

Referující dále vyzvedl základní myšlenky, z nichž se vycházelo při formulaci objektů prognózy pro jednotlivé psychologické obory. Uvedl dílčí cíle námětů v rámci hlavní problematiky psychologických oborů s příslušnými prognostickými charakteristikami. Rozsáhlé informace této části referátu, založené na konkrétních odkazech, nelze dobře shrnout do stručné zprávy. O konečné fázi prognostických prací bude jistě později referováno podrobně. Zde budiž jen konstatováno, že prognostické náměty se týkaly vývojové psychologie, psychologie osobnosti, sociální psychologie, psychologie práce, psychologie řízení, pedagogické psychologie, zdravotnické psychologie, psychologie tělesné výchovy a sportu, forenzní psychologie.

V závěru úvodního referátu J. Čepelák zdůraznil, že naším úkolem je rozpracování teorie a metod psychologie z marxistických pozic a usměrnění psychologické účinnosti na jednotlivých pracovištích vědy a praxe na řešení úkolů vyplývajících ze směrnic KSČ pro rozvoj socialistické společnosti. Stranická usnesení otevírají před celou naší vědou a také před psychologii nebývalé perspektivy.

Vyslovil závěrem naději, že naši psychologové budou s plnou odpovědností na svém úseku práce uvádět rozhodnutí strany v život.

Po odeznění hlavního referátu v plénu následovalo jednání v sekcích. Lze zde podat jen stručný přehled hlavních tematických okruhů²⁾. Je pravděpodobné, že s řadou z přednesených referátů se čtenáři Čs. psychologie (popřípadě dalších psychologických časopisů, zejména Psychologie v ekonomické praxi, Psychológia a patopsychológia dieťaťa) seznámí in extenso v dohledné době.

Jednání sekce obecné a teoretické psychologie pozůstávalo z patnácti referátů. Prvá jejich skupina se zabývala různými tématy z oblasti experimentálních výzkumů kognitivních procesů, a to od vnímání a znovupoznávání až po řešení problémů (*J. Linhart, M. Špaček, Z. Bohdanecký, T. Radil-Weiss, J. Weissová, V. Božkov, I. Havránek, V. Břicháček, Z. Zastávka, L. Kolman*). Druhou velkou skupinu tvořily referáty z oblasti psychologie osobnosti, a sice v souvislostech s poznávacími procesy, hodnotovými orientacemi, činnostmi (*P. Řičan, M. Sedláková, M. Břicháček*) a v kontextu otázek typologických a faktorového bádání (*J. Kolaříková*). Třetí okruh tvořily referáty zaměřené na témata psychologické metodologie (*V. Břicháček*) a koncepce výstavby psychofyziologické laboratoře (*J. Špunda*). Zbývající referáty se zabývaly subjektivní pravděpodobností a rozhodováním (*O. Becker*), problémy obecnosti zákonů učení (*V. Břicháček*), psychologickými a noetickými aspekty inovačních procesů (*J. Horina*) a otázkami pojetí výzkumu hodnot v psychologii (*M. Šebek*).

V sekci vývojové psychologie odezněl nejdříve referát *J. Švancary* „Podíl vývojové psychologie na řešení aktuálních otázek výzkumu a praxe“. Byly zde shrnuty mimo jiné výsledky práce některých členů výboru sekce, podílejících se na vyhotovení zprávy kolegia pro pedagogiku a psychologii ČSAV o stavu a úkolech vědeckého výzkumu

psychiky dětí s ohledem na vytváření a upevňování základních norem socialistické morálky. *J. Dittrichová* a *K. Paul* přednesli pečlivě dokumentované sdělení Ontogeneze paradoxního spánku. Polygraficky (EEG, EMG, EOG, dech, celková motorika) sledovali u deseti kojenců vývoj paradoxního spánku, o němž se předpokládá, že má značný význam pro další vývoj chování dítěte. Referát *J. Kotáskové* byl věnován problematice transformace primárních biopsychických funkcí v sociálně integrovanou osobnost na základě mechanismů sociálního učení. Některé výsledky a problémy studia dětské kresby lidské postavy zahrnul do svého příspěvku *R. Konečný*, který se v rozvětveném zkoumání systematicky zabývá jak vymezením vývoje parametrů kresby, tak využitím dětské kresby v diferenciální diagnostice. *M. Blatníková* přednesla Příspěvek k problému laterality: dominance hemisfér u slepých dětí. Další referát *A. Jakeše* a *J. Švancary* byl z oblasti gerontologické. Na dvou věkových průřezích (65 a 75 roků) byly zkoumány vzťahy k osobní minulosti a budoucnosti.

V sekci sociální psychologie vystoupilo osm referentů. *J. Hlavsa* a *J. Podrabský* informovali o vztazích mezi osobnostními rysy členů dvojice (zejména byla sledována souvislost mezi dominancí a submisí na jedné a charakteristikami tvůrčí činnosti na druhé straně), *J. Maiwaldová* referovala o výzkumu sociální interakce v malé pracovně orientované sociální skupině. Referát *V. Břicháčka* a *M. Malotínové* informoval o výzkumu vzájemného posuzování rizikového rozhodování mezi členy rodiny. *A. Suchánek* sdělil výsledky dotazníkového výzkumu a ankety, zaměřených na problém šíření pověsti návodu. *P. Knotek* referoval o části svého široce založeného výzkumu změn psychických stavů u vysokoškolačků v průběhu letního tábora. Pokus o klasifikaci sociálně psychologických aspektů soupeření v různých typech her podal *J. Křivohlavý*. Závěrečné dva referáty informovaly o sociálně psychologických a psycholingvistických výzkumech v NDR a SSSR (*J. Křivohlavý, J. Janoušek*).

V sekci psychologie práce bylo předneseno 11 příspěvků, týkajících se jednak teoretických otázek psychologie práce, jednak aktuálních problémů aplikace v praxi. *B. Chalupa* podal psychologickou analýzu práce výzkumných a projektových pracovníků a uvedl ně-

²⁾ Autoři této zprávy děkují předsedům, resp. tajemníkům jednotlivých sekcí, konkrétně M. Sedlákové, E. Urbanovi, B. Chalupovi, J. Švancarovi, Vl. Hrabalovi, J. Neumannovi, O. Zámečnickovi, V. Hoškovi a S. Fraňkové za podkladové materiály.

kteřé výsledky srovnávacího studia u různých typů ústavů a u různých kategorií pracovníků. Zpráva *O. Beckera* se opírala o vymezení faktorů ovlivňujících úmyslnou činnost a rozhodování (excitační a inhibiční faktor). O výsledcích mikroanalýzy průběhu trvání aktivní akustické pozornosti při vnímání smysluplného textu referovali *V. Chmelař* a *P. Osecký*. *J. Sedlák* podal zprávu o výsledcích výzkumu pracovní motivace, postojů a flukuačních tendencí u pracovníků v textilním průmyslu. Úlohou mzdy v pracovním chování se zabýval *J. Horina*. Příspěvek *B. Boudné* se týkal výsledků faktorové analýzy posuzování psychických účinků hluku. Doplnil jej referát *E. Pejhovského*, *S. Švába* a *R. Vysloužila*, který podal nástin některých opatření při řešení problémů hlučnosti ve výrobních provozech. Souborný referát *J. Šlédra* podal přehled možností použití psychologických diagnostických metod při posuzování pracovní způsobilosti. *K. Hovorka* studoval strategie řešení v experimentální modelové hře Domino a Mlým se zřetelem ke zjišťování tvůrčího talentu. O uplatnění systémového přístupu při výzkumu soustavy podnikového vzdělávání v ČSSR referoval *J. Jünger*. Dosaďadní výsledky psychologického zkoumání problematiky učňovského dorostu u ČSD shrnul příspěvek *J. Čížkové*, zaměřený zejména ke zlepšení náborové činnosti a stability pracovníků.

V sekci zdravotnické psychologie odezněly především tři referáty zabývající se teorií, praxí a kauzistikou psychoterapeutického procesu. *J. Kocourek* pojednal o symbolu v roli klarifikátora lidského duševna a o uplatnění symbolů při zkoumání a terapii psychiky. *K. Holešovský* referoval k problematice fixace přenosu a *J. Němec* podal teorii žitého času jako horizontu terapeutických metod. Další referáty se týkaly nových diagnostických metod (*E. Urban* hovořil o kresebném testu MDZT), vztahů mezi osobnostními rysy a psychosomatickými chorobami (*E. Horáčková*) a psychologických problémů dětských demencí (*J. Koluchová*). *P. Mohapl* se zabýval psychologickými a patopsychologickými problémy sudomotorické reakce a *B. Janík* pozdními psychickými následky u zraněných po kontuzi mozku.

Sekce poradenská a školní a pedagogická psychologie vyslechla celkem 14 referátů. Problematiku lze shrnout do několika okruhů. Jednak šlo o standardizaci a adaptaci zahranič-

ních testů, a to baterie pro volbu povolání GATB (*Vašina, Komárková*), skupinového inteligenčního testu IST (*Hrabal*) a individuálního inteligenčního testu W-B (*Kuglerová*). O tyto referáty byl velký zájem, protože jde o široce použitelné, resp. používané psychodiagnostické pomůcky. V tomto směru zřejmě vstupuje naše psychodiagnostika do nové etapy, po které se dávno mezi psychology volalo: do etapy, v níž se bude pracovat s nástroji o potřebné reliabilitě, validitě a s ověřenými normami. Příbuzný okruh reprezentovaly referáty o nových diagnostických nástrojích a psychokorektivních postupech, které jsou zčásti vypracovány a zčásti ve stavu zrodu: diagnostika aspirační úrovně (*Michal*), volních vlastností (*Becker*) a ovlivňování rodičovských a učitelských postojů k dítěti v poradenské praxi (*Jilková, Michal, Pešlová*). — Studiu psychologických a jiných charakteristik učňů a vysokoškolských studentů byly věnovány 2 referáty (*Čížkové a Knotka*). Pedagogicko-psychologicky byly orientovány referáty o úloze didaktických testů na vysokých školách a pokusu o novou specifikaci učební látky (*Slaviček*) a odrazu působení výtvarného pedagoga v kresebných testech žáků (*Švancarová, Švancara*). Zajímavý pokus o respektování momentu učení při zjišťování intelektových schopností pomocí testu analogií přednesl host z NDR (*Kuthke*). K problému vzniku a rozvoje schopností se vztahovalo sdělení *H. Pešinové*. Ke koncepčním otázkám poradenství směřovala sdělení o psychohygienické a psychoterapeutické péči o učitele (*Vojáček*) a o manželském poradenství v ČSR (*Stelšovský*).

V sekci forenzní psychologie bylo předneseno 13 referátů. Většinou byly zaměřeny na psychologické problémy vězeňství, a to z různých aspektů. Charakter programového vystoupení měl úvodní referát *M. Urbanové*. Dále bylo hovořeno k problémům psychoterapie a sociálních vztahů v rámci psychoterapeutického procesu u vězněných osob (*V. Doležal, R. Scheuflerová*), k otázkám sociálních abnormalit ve skupinách vězněných a ke způsobům jejich ovlivňování (*J. Drtil*) a k otázkám toxikomanie a narkomanie v nápravně výchovných ústavech (*J. Čepelák, M. Urbanová, J. Drtil*). Další skupinu referátů charakterizovalo soustředění na otázky osobnosti delinkventa (*J. Urbanová, J. Čepelák, J. Záruba*), mimo jiné také v souvislosti s recidivami trestné činnosti (*D. Dejlová, J. Záruba*) a právním vědomím (*J. Štraub*). Třetí skupina

referátů přednesených v sekci forenzní psychologie se týkala zkušeností s novými diagnostickými metodami, konkrétně s testem sémantického výběru (*V. Doležal, J. Kunftová, M. Danešová*) a tzv. „testem ruky“ (*J. Čepelák*).

V sekci vojenské psychologie referovalo pět odborníků, z nichž dva se zabývali výzkumem postojů k vojenské základní službě (*J. Hromátka, J. Hendrych*) a jeden problémy masového měření inteligence u branců (*O. Zámečnick*). *M. Konečná* hovořila k otázce výběru vojenských řidičů a některým otázkám psychohygieny jejich práce.

V sekci tělesné výchovy a sportu bylo předneseno šest sdělení. *M. Vaněk* a *V. Hošek* hovořili v úvodním referátu o zkušenostech s aplikací testové baterie při komplexním psychologickém výzkumu osobnosti sportovce. Téma osobnost stálo v popředí i dalších tří referátů, a to s konkrétním zaměřením na sportovního trenéra (*B. Svoboda*), sportovce vytrvalce (*M. Kocián, Ch. Valoušek*) a střelce (*M. Štekl*). Zbývající dva referáty byly zaměřeny na problémy výkonové motivace u lehkých atletů (*V. Hošek*) a hráčů kopané a ledního hokeje (*F. Man, V. Hošek*).

Jednání sekce pro studium chování zvířat bylo obsazeno referáty o rozdílech v mateřských aktivitách u krysa (*S. Fraňková*), o výsledcích několikaletého studia struktur sexuální motivace u krysích samic a některých determinantů sexuálního chování samic (*J. Madlafousek, Z. Hlišák*), o vlivu sociální izolace na sociální chování myši (*M. Kršiak, M. Borgesová*) a konečně o vlivu psychomimetik na krysy (*J. Ka-beš*).

K přehledu jednání v sekcích třeba souhrnně říci, že je charakterizoval i velký počet diskutujících. To shodně potvrdili ve svých hodnoceních všichni předsedové, kteří jednání vedli.

III. psychologické dny v Olomouci uzavřel předseda Československé psychologické společnosti (české části) *J. Čepelák*. Mohl právem konstatovat, že účastníci absolvovali dva dny intenzivní plodné práce. Opět se potvrdilo, že kontinuování tohoto typu pracovního setkání je dobrou příležitostí pro široké vrstvy výzkumně orientovaných psychologů, předložit k diskusi své výsledky, náměty i zkušenosti. Psychologické dny se osvědčily nejen jako bilancování, ale také jako stimul us dalšího vývoje psychologického bádání u nás. *J. Čepelák, Z. Helus*

ÚSPĚCHY, ÚKOLY A PERSPEKTIVY DALŠÍHO ROZVOJE PSYCHOLOGIE V NDR

(Zpráva o 3. kongresu Psychologické společnosti NDR v Erfurtu 1972)

Při konstituování psychologie jakožto samostatné vědní disciplíny i v procesu jejího dalšího rozvoje sehráli němečtí psychologové historicky mimořádně významnou úlohu. S nástupem fašismu však byl příznivý rozvoj německé psychologie na dlouhá léta násilně přerušeno. Mnoho předních psychologů bylo nuceno emigrovat (např. Ch. a K. Bühlerovi, K. Lewin, M. Wertheimer, W. Stern aj.), mnozí byli vězněni, nebo se stali obětmi represálií (např. A. Busemann). Možnost pokračovat bez omezení ve své práci měli jen ti, kteří se dali do služeb nacistického režimu a stali se hlasateli a obhájci rasistických teorií, jako např. četní představitelé iracionalistické strukturální psychologie tzv. lipské školy. V průběhu války byly světově proslulé psychologické ústavy v Berlíně, Lipsku a Drážďanech zcela zničeny.

Tyto a další skutečnosti jsou příčinou toho, že psychologie v NDR se v nových politických a ekonomických podmínkách začala se značnými počátečními obtížemi znovu rozvíjet poměrně opožděně. Zpočátku bylo nutno nejen obnovit institucionální a organizační základnu, ale přistoupit i k výchově nových kádrů, postupně vytvářet předpoklady pro rozvoj psychologie na filosofické bázi marxismu-leninismu, orientovat ji na plnění úkolů vyplývajících z potřeb výstavby socialistické společnosti.

Za mimořádné podpory nejvyšších stranických a vládních orgánů však psychologie v NDR dosáhla v relativně krátkém období řady pronikavých úspěchů. Byla vybudována rozsáhlá síť vědeckovýzkumných pracovišť, byl vyškolen značný počet vysoce kvalifikovaných odborníků pro různá odvětví psychologie. Přistoupilo se k systematickému rozpracování řady problémů klíčového vědeckého a společenského významu. Psychologie uznávaná v NDR za jednoho z důležitých činitelů politického, ekonomického a kulturního rozvoje země, zaujímá v současné době i na mezinárodním fóru opět své důstojné místo.

Přehledkou dosavadních výsledků vědeckovýzkumné činnosti dosažených v různých oblastech psychologie byl 3. kon-